

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 25

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ, 25 (1991)

Πρακτικά Δημοτικών Συμβουλίων Πρέβεζας 1915-1929. Μια πρόταση για μελέτη της αστικής Κοινότητας

Βαγγέλης Αυδίκος

doi: [10.12681/prch.36898](https://doi.org/10.12681/prch.36898)

Copyright © 2024, Βαγγέλης Αυδίκος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αυδίκος Β. (2024). Πρακτικά Δημοτικών Συμβουλίων Πρέβεζας 1915-1929. Μια πρόταση για μελέτη της αστικής Κοινότητας. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (25), 73-81. <https://doi.org/10.12681/prch.36898>

Πρακτικά Δημοτικών Συμβουλίων Πρέβεζας (1915-1929):

Μια πρόταση για μελέτη
της αστικής Κοινότητας (*)

του Βαγγέλη Γρ. Αυδίκου
Φιλολόγου - Διδάκτορα Λαογραφίας

Η λαογραφία, όπως είναι γνωστό, ως κατ' εξοχήν επιστήμη του λαϊκού πολιτισμού, αναζητούσε το υλικό της στις προφορικές μαρτυρίες των πληροφορητών της. (1) Σ' αυτό βέβαια συντέλεσε και ο εν γένει προσανατολισμός της λαογραφίας,

(*) Ανακοίνωση που έγινε στο συνέδριο: "Τα Ελληνικά Αρχαία στον κόσμο που αλλάζει", (Πρέβεζα, 12-16 Σεπτεμβρίου 1990), (Πρέβεζα, 12-16 Σεπτεμβρίου 1990)

(1) Σχετικά με το αντικείμενο της λαογραφίας βλ. Ν.Γ. Πολίτης, "Λαογραφία", 1(1909), σ.7. Στίλπων Κυριακίδης, "Τι είναι Λαογραφία και εις τι δύναται να ωφεληση η σπουδή της", Λαογραφία, 12 (1938), σ.148. Richard M. Dorson (εισαγωγή και εκδοτική επιμέλεια), *Folklore and Folklife: An Introduction*. University of Chicago Press, Chicago and London 1972, σ.3. Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1978, σ.21. Μ. Γ. Μερακλής, *Σημειώσεις Λαογραφίας, τεύχος Α': Έννοια και σκοπός της λαογραφίας*, Ιωάννινα 1981, σ.1. Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, *Λαογραφία και ανθρωπιστικές σπουδές*. Θεσσαλονίκη 1981, σσ.89-90. Στέλιος Παπαδόπουλος, *Η χαλκοτεχνία στον ελληνικό χώρο 1900-1975*, διδακτορική διατριβή. Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, Ναύπλιο 1982, σ.9. Ευαγγελή Αρ. Ντάτση, "Οι θεωρητικοί προβληματισμοί στις λαο-εθνο-ανθρωπολογικές σπουδές", "Σύνδειπνον". Τιμητικό αφιέρωμα στον καθηγητή Δημήτριο Σ. Λουκάτο. Ιωάννινα 1988, σ.237. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *Η ελληνική και διεθνής ονοματοθεσία της λαογραφίας*. Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1988, σ.15.

Επίσης, ιδιαίτερα κατατοπιστικά είναι: Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, *Η θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας: Κριτική ανάλυση*. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη), Αθήνα (1978). Το αφιέρωμα του περιοδικού "Διαβάζω", "Λαογραφία", 245 (1990). Ιδιαίτερα, βλ. Roderick Beaton, "Το ελληνικό δημοτικό τραγούδι ως τέχνη του λόγου", ό.π., σσ.13-14 και Μ. Γ. Μερακλής, "Θέσεις για τη λαογραφία", ό.π., σσ.16-22.

η οποία χαρακτηριζόταν από την ιδιότητα του στυλοβάτη αλλά και ερευνητή της "συνέχειας"(2) του ελληνικού έθνους. Αυτή η "συνέχεια" ανιχνεύτηκε στον προφορικό λαϊκό πολιτισμό του λαού της υπαίθρου. Ήταν μία συνειδητή ενέργεια που υπαγορεύτηκε από την πεποίθηση ότι οι αγρότες,(3) οι μη μορφωμένοι, ήταν οι φορείς της "συνέχειας".

Αυτή η αντίληψη διαμόρφωσε και την αντίστοιχη μέθοδο, την ποιοτική, η οποία επικέντρωσε τις προσπάθειές της στην καταγραφή του υλικού μέσω της επιτόπιας έρευνας και των προφορικών συνεντεύξεων.(4)

Στη μεταπολεμική περίοδο, από τη δεκαετία κυρίως του 1970 και ύστερα, η λαογραφία επηρεάστηκε από τις συγγενείς επιστήμες και δανείστηκε τα μεθοδολογικά τους εργαλεία,(5) όπως είναι η ποσοτική μέθοδος και η μελέτη των αρχειακών πηγών. Χαρακτηριστικές είναι οι επισημάνσεις στο αφιέρωμα του περιοδικού "Διαβάζω" στη λαογραφία: «Μια τέτοια θεώρηση των φαινομένων εισάγει, ασφαλώς, το κοινωνιολογικό στοιχείο στην ερμηνεία των γεγονότων και την έννοια της κοινότητας, όπου εντάσσονται η πολιτισμική δημιουργία και τα κοινωνικά δρώμενα, σε συνάρτηση και με την οικονομική οργάνωση του χώρου-πλαισίου. Η εξέταση των λαογραφικών φαινομένων μ' αυτό το πνεύμα εξοικειώνει το λαογράφο με τις γνωστές μεθόδους που χρησιμοποιούν οι κοινωνικές επιστήμες».(6)

Στην κατεύθυνση αυτή εκπονήθηκαν αρκετές διατριβές στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, στις οποίες η ποιοτική μέθοδος συνδυάστηκε με τη μελέτη των αρχειακών πηγών. Τον τρόπο αυτό ακολούθησε κι ο υποφαινόμενος στην εκπόνηση της διατριβής του για την Πρέβεζα. Η προσέγγιση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών συμπεριφορών και αλλαγών, που συνέβησαν στην Πρέβεζα (7) στη μεταπο-

(2) Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, *Η θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας*, ό.π., σσ.44-45. Margaret Alexίου, "Τι είναι και πού βαδίζει η (ελληνική) λαογραφία;". Πρακτικά Δ' Συμποσίου ποιήσης. Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1985, σσ.44-45. Ευαγγελή Αρ. Ντάτση, *Η χαλκοτεχνία στα Γιάννινα στις παραμονές του πολέμου του 1940*, διδακτορική διατριβή, Γιάννινα 1985, σ.12.

(3) Μ.Γ.Μερακλής, "Η ιστορικότητα των λαογραφικών φαινομένων", στο βιβλίο: *Λαογραφικά Ζητήματα*. Εκδόσεις Χ. Μπούρα, Αθήνα 1989, σ.15. Μ.Γ.Μερακλής, "Θέσεις για τη λαογραφία", *Διαβάζω*, ό.π., σ.18. Μ.Γ.Μερακλής, *Σημειώσεις λαογραφίας, τεύχος Α': Έννοια και σκοπός της λαογραφίας*, ό.π., σ.2. Στάθης Δαμιανάκος, "Ακαδημαϊκή λαογραφία και αγροτική κοινωνία. Μια χαρακτηριστική περίπτωση: η μυθοποίηση του κλέφτικου", στο βιβλίο: *Παράδοση ανταρσίας και λαϊκός πολιτισμός*. Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα 1987, σ.41.

(4) Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, "Η οργάνωση του χώρου στον παραδοσιακό πολιτισμό", στο βιβλίο: *Λαογραφικά Μελετήματα*. Εκδόσεις Νέα Σύνορα, Αθήνα 1979, σ.44. Κωνστ. Δ. Τσαγγαλάς, *Η γυναικεία παραγκούνικη ενδυμασία σε μια θεσσαλική κοινότητα. Κατασκευή και λειτουργία. Συμβολή στη μελέτη της ενδυμασίας στο φυσικό της περιβάλλον*, Γιάννινα 1982, σ.23.

(5) Βασίλης Νιτσιάκος, "Λαογραφία και Κοινωνιολογία", *Διαβάζω*, 245 (1990), σ.19.

(6) Μ. Γ. Μερακλής, "Θέσεις για τη λαογραφία", *Διαβάζω*, ό.π., σ.21.

(7) Το πρόβλημα της συμπλήρωσης των μεθοδολογικών εργαλείων έχει απασχολήσει τους λαογράφους και τους ανθρωπολόγους, ιδιαίτερα στο χώρο της πόλης όπου η γραπτή πληροφορία είναι απαραίτητη για την κατανόηση των φαινομένων. Βλ. Kenneth S.Goldstein, *A Guide for Field Workers in Folklore*. Gale Research Company, Book

λεμική περίοδο, θα ήταν ακατόρθωτη ή ατελής, αν δε γινόταν αξιοποίηση των αρχειών, από τα οποία τα περισσότερα ήταν διάσπαρτα και δύσκολη η πρόσβαση σ' αυτά.

Τα πιο οργανωμένα και συνάμα εύκολα στην πρόσβαση και ενδιαφέροντα ήταν τα πρακτικά του δημοτικού συμβουλίου Πρέβεζας, τα οποία αποτέλεσαν και τη βάση για την ανακοίνωσή μου στο Α' Διεθνές Συμπόσιο Ιστορίας της Πρέβεζας, η οποία αναφερόταν στην πρόσληψη από το δημοτικό συμβούλιο Πρέβεζας των ιστορικών και κοινωνικών γεγονότων, όπως καταγράφονται στις πράξεις ονοματοδοτήσεων.(8)

Αφορμή για τη συστηματική μελέτη των πρακτικών του δημοτικού συμβουλίου ήταν η ένταση, με την οποία αποτυπώθηκε ο Εθνικός Δικασμός στα πρακτικά της εποχής. Το δημοτικό Συμβούλιο της Πρέβεζας με δήμαρχο τον Κωνσταντίνο Τόλια και με παρόντα μέλη τους Σωτήριο Ζέλη, Ιωάννη Αυγερινό, Γεώργιο Περδικάρη και απόντα τους Σείτ Σαμπρή και Ιωσήφ Λέβη καταδίκασε την ενέργεια της Εθνικής Άμυνας ως προδοτική, το δε Βενιζέλο χαρακτήρισε με τα πιο μελανά χρώματα. Αυτά έγιναν τη Δευτέρα 12 Δεκεμβρίου 1916, ώρα 10 το πρωί.(9)

Έξι μήνες μετά ο Βενιζέλος υπερισχύει, συνεπικουρούμενος και από τους Γάλλους. Το γεγονός αυτό καταγράφεται στα πρακτικά του δημοτικού συμβουλίου, με τρόπο μάλιστα ασυνήθιστο, που ανατρέπει τη συνήθη δομή των πρακτικών. Έτσι, στο ίδιο βιβλίο συνεδριάσεων, όπου έγινε ο αναθεματισμός του Βενιζέλου, τότε (7 Αυγούστου 1917, ημέρα Δευτέρα και ώρα 5.30 μ.μ.) αποκαταστάθηκε. Προηγούνται η αναγγελία της μεταβολής και οι πρωταγωνιστές της, κάτω από την επικεφαλίδα ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΓΕΓΟΝΟΣ, όπου σημειώνονται: «Απειλούμενης προ ημερών Ιταλικής κατοχής εγένετο συνεπεία πατριωτικών αγώνων και ενεργειών των Φιλελευθέρων της Πρεβέζης κατάληψις της πόλεως υπό του Γαλλικού Στρατού. Την 3ην/16ην Ιουνίου 1917 ημέραν της εβδομάδος Σάββατον Γαλλικόν απόσπασμα υπό τον υπολοχαγόν Louis Ballois μετά Στρατού της εθνικής αμύνης κατέλαβε την πόλιν παραλαβόν αυτήν παρά των ελληνικών αρχών του κράτους των Αθηνών. Ο Louis Ballois παρέδωκεν αυτήν στραπωπικώς εις τον αντισυν/χην κ. Ιωάννην Μαυρουδίν Στραπωπικόν Διοικητήν των Ιονίων νήσων και της Ηπείρου, ούτος δε πολιτικώς εις τον κ. Παπαναστασίου, αντιπρόσωπον της εθνικής κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης».(10)

Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αντικατάσταση της δημοτικής αρχής, η οποία καταδίκασε το Βενιζέλο. Έτσι, Δήμαρχος τοποθετείται ο Παναγιώτης Καρυσινός και σύμβουλοι οι Θεοχάρης Μακρής, Βασίλ. Γκιούλπαμπας, Δημ. Μουστάκης, Χαρ. Καστάνης, Ιωάν. Κακαμπίνης, Σπυρ. Τσούτσουρας, Μιλτ. Μπάλκος, Στυ-

Tower, Detroit 1964, σσ.144-159. Richard M. Dorson, "Doing Fieldwork in the City", *Folklore*, 92 (1981), σσ.149-154. Richard G. Fox, *Urban Anthropology. Cities in their Culture Settings*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1977, σ.7. Richard Bashan, *Urban Anthropology: The Cross-Cultural Study of Complex Societies*. Mayfield Publishing Company, Palo Alto, Cal. 1978, σσ.314-322. Jonathan Baker, *The Rural-Urban Dichotomy in the Developing World. A Case Study from Northern Ethiopia*. Norwegian University Press 1986, σσ.18-21.

(8) Βλ. Βαγγέλης Γρ.Αυδίκος, "Η αποτύπωση των ιστορικών και κοινωνικών γεγονότων στην ονοματοθεσία των οδών της Πρέβεζας", *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, 23 (1990), σσ.49-70.

(9) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 42 (12.12.1916).

(10) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 14 (7.8.1917).

λιαν. Παπαγεωργίου, Διον. Βαρσάμης, Λέων Μάτσας, Νικ. Λάζαρος, Κων. Κυριαζής.(11)

Η ενασχόληση λοιπόν με την ονοματοθεσία μου καλλιέργησε την εντύπωση ότι θα ήταν δυνατό να μελετήσει κανείς και να ανασυστήσει πλευρές της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής συμπεριφοράς της κοινότητας. Επέλεξα για το σκοπό αυτό την περίοδο από την απελευθέρωση της Πρέβεζας ως τα τέλη της δεκαετίας του 1920.

Είναι η περίοδος, κατά την οποία η πόλη επιχειρεί να οργανώσει το κώρο της και να διαφοροποιήσει σημεία της δημόσιας πολιτισμικής συμπεριφοράς της, ως απόρροια και της προνομακικής διαμετακομιστικής της θέσης στον ευρύτερο κώρο της Ηπείρου και της ΒΔ Ελλάδας.

Τα πρακτικά της περιόδου που επιλέχτηκε καλύπτουν το διάστημα από 16 Ιανουαρίου 1915 ως 29 Δεκεμβρίου 1929. Η πόλη απελευθερώθηκε, όπως είναι γνωστό, στις 21 Οκτωβρίου 1912 και, για ένα διάστημα δύο ετών περίπου, δε διασώζονται πρακτικά. Τα υπάρχοντα πρακτικά της υπό εξέταση περιόδου είναι οκτώ βιβλία.(12)

Μέσα από τη μελέτη των πρακτικών προκύπτουν ενδιαφέροντα στοιχεία, τα οποία μπορούν να κωδικοποιηθούν ως ακολούθως:

1. Οργάνωση του κώρου της πόλης

Εδώ μπορούμε να κατατάξουμε τις προσπάθειες των δημοτικών συμβουλίων να αποκτήσει η πόλη ρυμοτομία, ηλεκτροφωτισμό, οδικούς άξονες για την απρόσκοπτη ροή της κυκλοφορίας, ύδρευση. Πρόκειται για στοιχεία που προσδίδουν εικόνα αστικού κώρου στην πόλη. Ρυμοτομία βέβαια η πόλη δεν κατάφερε να αποκτήσει ως και σήμερα ακόμη, παρά το ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε ήδη από το 1915 εκ μέρους του δημοτικού συμβουλίου, που προκήρυξε «διαγωνισμόν μεταξύ των πυκνών μηχανικών ή αρχιτεκτόνων περί αναλήψεως της εκπονήσεως της μελέτης περί σχεδίου περί ρυμοτομίας».(13)

(11) ό.π.

(12) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας από :

- α. 16- 2-1915 μέχρι 22- 8-1916
- β. 22- 8-1916 μέχρι 7- 8-1917
- γ. 3- 1-1920 μέχρι 1- 8-1920
- δ. 5-10-1920 μέχρι 8-12-1921
- ε. 1- 1-1922 μέχρι 30-12-1922
- στ. 9- 1-1923 μέχρι 28- 3-1928
- ζ. 6-12-1925 μέχρι 19-12-1928
- η. 30- 1-1925 μέχρι 29-12-1929

(13) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 14 (20.4.1916). Ο διαγωνισμός αυτός έγινε, επειδή «κατέστη αδύνατος η ανεύρεσις του Γερμανού αρχιτέκτονος του αναληφθέντος διαταγή της Γενικής Διοικήσεως Ιωαννίνων της εκπονήσεως της μελέτης της ρυμοτομίας της πόλεως (...)». Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, ό.π. Από τη διαδικασία για τη ρυμοτομία (δημοσίευση απόφασης) μαθαίνουμε ότι στην πόλη κυκλοφορούσε τοπική εφημερίδα το 1915 με τίτλο "Πρέβεζα", για την οποία όμως δεν έχουμε άλλα στοιχεία, προς το παρόν τουλάχιστον, ούτε από γραπτές πηγές ούτε από προφορική μαρτυρία. Βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 28 (21.9.1916):

Ο ηλεκτροφωτισμός είναι ένα θέμα που απασχόλησε παρά πολύ τα κατά καιρούς δημοτικά συμβούλια. Ο λόγος ήταν το γεγονός, ότι δεν υπήρχαν πιστώσεις για την ανάληψη ή συνέχιση του έργου. Έτσι, από το 1915 το δημοτικό συμβούλιο αναγκάστηκε να επιβάλλει δασμό «επί των εμπορευμάτων των εισαγομένων εις τον δήμον προς τοπικήν κατανάλωσιν εκ του εξωτερικού ή εξ άλλων δήμων και κοινοτήτων του κράτους»,⁽¹⁴⁾ προκειμένου να ανταποκριθεί στην «ψηφισθείσαν σύμβασιν

«Συνεπεία των υπ' αριθ.14 και 15 πράξεων του Δημοτικού Συμβουλίου και των υπ' αριθ. 2795 και 2796 ε.ε. εγκριτικών αυτών αποφάσεων του κ. Νομάρχου, απέστειλε προς τας εν Αθήναις εκδιδόμενας εφημερίδας "Νέα Ημέρα" και "Νέα Ελλάς" ως και προς την ενταύθα τοιαύτην "Πρέβεζα" προς δημοσίευσιν την υπ' αριθ. 1327 ε.ε. διακήρυξιν περί ρυμοτομίας της πόλεως Πρεβέζης(...)». Στα Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 9 (3.5.1917), επαναλαμβάνεται ο διαγωνισμός για τη ρυμοτομία. Ο διαγωνισμός επαναλαμβάνεται κι άλλες φορές και το 1920 «το Δημ. Συμβούλιον προέβη εις την αποσφράγισιν των μέχρι της ημέρας εκείνης υποβληθέντων τριών ενσφραγιστων φακέλων ως ακολούθως: Α Φάκελλος. Αίτησις και προσφορά των Μηχανικών Τοπογράφων Κων. Παπακλεοπούλου και Hermann Archinal υπ' αριθ. πρωτ. 790 (...) προσφερομένων να αναλάβωσι την εκπόνησιν του σχεδίου ρυμοτομίας της πόλεως αντί αμοιβής 135 χιλιάδων δραχμών. Εν τω αυτώ όμως φακέλλω ευρέθη και νέα αίτησις (...) μετά συνημμένων νέων ορών επί τη βάσει του οποίου προσφέρονται να εκτελέσωσιν το σχέδιον ρυμοτομίας της πόλεως αντί ογδοήκοντα χιλιάδων δραχμών. Β. φάκελλος. Αίτησις και προσφορά Κων. Σκέφερη Μηχανικού προσφερομένου ίνα εκπονήσῃ το σχέδιον ρυμοτομίας της πόλεως επί τη βάσει των εγκεκριμένων όρων διακήρυξης(...). Κατόπιν απεσφραγίσθη φάκελλος ενσφράγιτος περιέχων επιστολήν(...) του εν Ιωαννίνους Μηχανικού Lucien Vibert, δηλούντος ότι κατόπιν εντολής εξ Αθηνών της Γαλλικής ανωνύμου εταιρείας Omnium Francais d'Electricité αποστέλλει αντίγραφον των όρων επί τη βάσει των οποίων ανέλαβεν αύτη το σχέδιον ρυμοτομίας της πόλεως Αγρινίου μετά της δηλώσεως ότι επί τη αυτή βάσει δύναται να αναλάβῃ και την εκπόνησιν του σχεδίου της πόλεως Πρεβέζης. Το δε Δημοτικόν Συμβούλιον, το μεν διότι ευρέθη ανελλιπώς προ τόσον υπερβολικών απαιτήσεων, το δε διότι παρουσιάζονται προτάσεις επί τη βάσει νέων όρων (...), εξάλλου έχον υπ' όψιν ότι παρά της Omnium Francais προς τούτοις όροι είναι συντεταγμένοι γαλλιστί και χρήζουσι μεταφράσεως, επιπροσθέτως δε με δήλωσιν του κ. Δημάρχου ότι και έτερός τις Μηχανικός εκ Χανίων της Κρήτης ονόματι Μαραχιάνης ενδέχεται να υποβάλῃ προσφοράν βραδύνασαν διότι η σχετική διακήρυξις μας αποσταλείσα ταχυδρομικώς, επεστράφη ανεπίδοτος, οπότε το Γραφείον του Δήμου ηναγκάσθη να αποστείλῃ ταύτην εκ νέου, αναβάλλει(...)». Βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 9 (2.6.1920). Ο διαγωνισμός επαναλαμβάνεται στις 23 Ιουνίου και το δημοτικό συμβούλιο αποφασίζει να επαναληφθῇ, επειδή βρήκε υπερβολική την προσφορά (49500). Βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 10 (23.6.1920).

(14) Νωρίς, το δημοτικό συμβούλιο ενδιαφέρθηκε για τον ηλεκτροφωτισμό της πόλης. Βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, Α' (16.1.1915). Το 1916 συνεδρίασε και «προτάσει του δημάρχου επαναλαμβάνεται η συζήτησις επί των υποβληθεισών προτάσεων δια τον ηλεκτροφωτισμόν της πόλεως. Ο κ. δήμαρχος λέγει ότι: κατόπιν επισταμένης μελέτης ην έκαμον επί των υποβληθεισών προτάσεων και της εν τοις επανειλημμένοις συνεδριάσεσιν του Δημοτικού Συμβουλίου γενομένης συζητήσεως δια τον ηλεκτροφωτισμόν της πόλεως μας, εμόρφωσα την γνώμην ότι αι υπό του κ. Ονουφρίου Γλύνη υποβληθείσαι τοιαύται είναι αι συμφερότεραι τω Δήμω δια τους εξής λόγους: α. Διότι η διάρκεια του παρ' αυτού ζητουμένου προνομίου είναι μόνον τριά-

του ηλεκτροφωτισμού της πόλεως Πρεβέζης».(15)

Από νοοτροπία επίσης για τη διαμόρφωση εικόνας αστικού κώρου διαπνέεται και το αίτημα του δημοτικού συμβουλίου «περί συστάσεως εν Πρεβέζη ταμείου εξυγιάνσεως και υδρεύσεως της πόλεως, καθόσον η σύστασις του ταμείου τούτου εν τη πόλει Πρεβέζης τυχάνει λίαν επιβεβλημένη ίνα τούτο προβή εις την άμεσον εκτέλεσιν διαφόρων εξυγιαντικών έργων των οποίων η πόλις έχει απόλυτον ανάγκην προς περιστολήν της μασζούσης την πόλιν ελονοσίας, ως και εις την εκτέλεσιν διαφόρων υδραυλικών έργων, των οποίων η πόλις έχει ωσαύτως απόλυτον ανάγκην ως πάσχουσα εκ λειψυδρίας».(15) Εξυγιαντικά έργα στην πόλη έγιναν, ύδρευση όμως ή πόλη απέκτησε πολύ αργότερα.

Η εικόνα όμως της πόλης δε βελτώνεται, αν όλα τα προηγούμενα δε συνοδεύονται από προσπάθειες για την επισκευή των οδών, οι οποίες «ευρίσκονται άπασαι εις αθλίαν και ελεεινήν κατάστασιν καθιστάμεναι σχεδόν αδιαβατοι κατά τον χειμώ-

κοντα ετών, ενώ η εταιρεία Σ. Αγαπητός και ΣΙΑ ζητεί πενήτηκοντα ετών, η δε της εταιρείας Τσόχα-Ψάρα τριάκοντα πέντε ετών. β. Διότι επί πλέον ο κ. Ον. Γλύνης δέχεται άμα τη παρελεύσει εικοσαετίας από της ενάρξεως της συμβάσεως να γίνεται ο Δήμος κατά τα υπόλοιπα δέκα έτη του προνομίου συνεταιρός του 50% επί των καθαρών κερδών, όπερ ουδεμία άλλη των συναγωνισθεισών εταιρειών προτείνει. γ. Διότι ο κ. Γλύνης δεν ζητεί γήπεδον παρά του Δήμου, προς εγκατάστασιν του ηλεκτροπαραγωγού εργοστασίου του, αναλαμβάνων να εγκαταστήση τούτο εν ιδιοκτήτω οικοπέδω, όπερ μετά την λήξιν του προνομίου της συμβάσεως θα περιέρχηται εις την κυριότητα του Δήμου μετά του εργοστασίου και ολοκληρών εγκαταστάσεων άνευ αποζημιώσεως τινός του Δήμου προς αυτόν (...) δ. Διότι ο χρόνος της υπό του κ. Ον. Γλύνη ενάρξεως του φωτισμού είναι μικρότερος των άλλων, καθόσον ούτος υπόσχηται ανυπερθέτως μετά εν έτος από της εγκρίσεως της συμβάσεως παρά του Υπουργείου της Συγκοινωνίας να κάμη έναρξιν της παροχής φωτισμού της πόλεως, ενώ οι άλλοι απαιτούσιν διπλάσιον χρόνον (...). Βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 39 (31.10.1916). Με τα Πρακτικά του Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 8(26.4.1917) επαναλαμβάνεται ο διαγωνισμός. Αργότερα, μαθαίνουμε ότι το έργο του ηλεκτροφωτισμού έχει ανατεθεί στην εταιρεία Π. Βίλμερ και Σια, η οποία προς τερματισμό της κατασκευής των εγκαταστάσεων ζητά να επιτραπεί να αλλάξει μέρος του συμβολαίου, «ώστε η εταιρεία να δύναται να ανασχηματισθή δια της αποχωρήσεως μελών τινών και της προσλήψεως νέων, μεταβαλλομένης της υπαρχούσης εταιρικής επωνυμίας». Βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 21 (10.6.1921). Το 1922 έχουν ολοκληρωθεί τα έργα κατασκευής του εργοστασίου και διεξάγεται συζήτηση στο συμβούλιο για το ποιος θα παραλάβει το έργο. «Ο κ. Δήμαρχος ανακοινώσας εις το Συμβούλιον ότι παρουσιασθείς αυτό σήμερον ο εκ των συνεταιρών της αναδόχου εταιρείας του ηλεκτροφωτισμού της πόλεως μας Παύλος Βίλμερ και Σια, τυχάνων συνεταιρός και της κατόπιν σχηματισθείσης νέας εταιρείας, Δ. Γκούμας και Σια, ανεκοίνωσεν αυτό ότι αι εγκαταστάσεις αποπερατώθησαν». Βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 8 (8.4.1922) και 11 (25.4.1922). Το 1925 η εταιρεία ηλεκτροφωτισμού αγοράστηκε από τον Ιωάννη Δ. Καλλιμέρη, ο οποίος την είχε στην κατοχή του ως την αντικατάσταση της εταιρείας από τη Δ.Ε.Η. Βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 6 (28.3.1925).

(15) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 81 (20.3.1929). Από το 1920 το Δημοτικό Συμβούλιο αποφάσισε την ανάθεση «της μελέτης της υδρεύσεως της πόλεως Πρεβέζης εις τον πρώην επιθεωρητήν των Δημοσίων έργων Α. Κορυζήν με την πεποίθησιν ότι θέλει παρουσιάσει τα μάλιστα ευσυνείδητον και αριτίαν εργασίαν (...)». Βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 15 (5.10.1920).

να λόγω των βροχών και κατά το θέρος λόγω της άμμου».(16) Προς το σκοπό αυτό το δημοτικό συμβούλιο εγκρίνει πιστώσεις «αφ' ενός χάριν του εμπορίου και της ναυπλίας εν γένει, αφ' ετέρου δε χάριν της εξυγιάνσεως και του καλλωπισμού της πόλεως».(17) Τέτοιοι δρόμοι ήταν ο παραλιακός αλλά και άλλοι που συνέδεαν το λιμάνι με την κεντρική πύλη της πόλης.

Η συμπεριφορά εξάλλου των δημοτικών συμβουλίων ως κατοίκων αστικού πόλου εκδηλώνεται και στη σχέση τους με την ύπαιθρο. Οι γύρω κοινότητες υπάγονται στο δήμο της Πρέβεζας κι έκτοτε ήταν για πολλά χρόνια οικισμοί της πόλης. Η εκδήλωση της αστικής συμπεριφοράς φαίνεται πιο πολύ στην αντίδραση να υπαχθεί το ειρηνοδικείο «Ηγουμενίτσας εις το πρωτοδικείο Κερκύρας, καθόσον εκ τούτου παραβλάπονται κατά πολύ τα συμφέροντα της πόλεώς μας».(18) Πρόκειται για έκφραση τοπικίστικου ανταγωνισμού, που θα πάρει (από τη μεριά της πόλης) μεγάλες διαστάσεις στη μεταπολεμική περίοδο, οπότε θα πραγματοποιηθεί γενικότερη αναδιάταξη του περιφερειακού χώρου.

2. Το ενδιαφέρον για την προστασία της δημόσιας υγείας, που προσφέρει στοιχεία για μορφές εθιμικής συμπεριφοράς

Τα κυριότερα σημεία του ενδιαφέροντος είναι το νεκροταφείο και τα αποχωρητήρια. Όσον αφορά το πρώτο «Το Συμβούλιον λαβόν υπ' όψιν ότι παρίσταται απόλυτος ανάγκη της ανεγέρσεως Νεκροταφείου, καθόσον το μέχρι τούδε ισχύον σύστημα της ταφής των νεκρών εν τοις περιβάλλοις των εκκλησιών της πόλεως είναι λίαν επιβλαβές εις την υγείαν των κατοίκων προσέτι δε ότι και η αστυνομική διεύθυνσις δια διατάξεως ώρισεν μόνον εν τω περιβάλλω της απομακρυσμένης εκκλησίας του Προφήτου Ηλίου δέον να θάπωνται οι νεκροί και ότι ο χώρος ούτος είναι λίαν περιορισμένος και ανεπαρκής»(19) αποδέχθηκε το έγγραφο «της διαχειριστικής επιτροπής του κληροδοτήματος του αιμνήστου Χρίστου Ρίζου της υπό την προεδρίαν της Α. Σεβασμιότιμος του Μητροπολίτου Νικοπόλεως και Πρεβέζης, δι' ου αιτείται όπως ο Δήμος αναλάβη την κατασκευήν του Νεκροταφείου της πόλεως εις τον από του αιοδήμου Χρ. Ρίζου κληροδοτηθέντα χώρο».(20) Το πρακτικό μας δίνει πληροφορίες για αλλαγή στη δημόσια εθιμική συμπεριφορά των κατοίκων της Πρέβεζας. Ός τότε η ταφή γινόταν στους περιβάλλους των ναών. Αυτό εκφράζει την οργάνωση της πόλης κατά γειτονίες, όπου ως ενοποιητικό στοιχείο λειτουργούσε η εκκλησία-νεκροταφείο. Η αύξηση όμως των κατοίκων της πόλης δημιούργησε και προβλήματα υγείας, που οδήγησε και στην αλλαγή της εθιμικής συμπεριφοράς της πόλης.(21) Το νεκροταφείο μπορεί να αντιμετωπιστεί στο συμβολικό επίπεδο ως

(16) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 31 (22.2.1927)

(17) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, ΣΤ' (27.1.1915)

(18) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 14 (11.6.1923)

(19) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 30 (2.9.15)

(20) ό.π.

(21) Ο Αλεξάκης αναφέρει ότι στη Μάνη τα γένη ήταν οργανωμένα οικιστικά γύρω από μια εκκλησία-νεκροταφείο. Το κοινό νεκροταφείο είναι προϊόν της νεότερης εποχής και συνέπεια της επέμβασης της κεντρικής εξουσίας. Βλ. Ελευθ. Π. Αλεξάκης, *Τα γένη και η οικογένεια στην παραδοσιακή κοινωνία της Μάνης*, διδακτορική διατριβή,

τάση για αποκατάσταση της ενότητας της πόλης.

Η δεύτερη δημόσια εθιμική συμπεριφορά είναι τα αποχωρητήρια και ουρητήρια, σε μια εποχή όπου δεν υπήρχαν ανάλογοι χώροι στα καταστήματα. Έτσι, το δημοτικό συμβούλιο Πρέβεζας από το 1916 ήδη ασχολείται με το θέμα αυτό και αποφασίζει «την κατασκευήν αποχωρητηρίων και ουρητηρίων παρά τη Τουρκική Σχολή των αρρένων, παρά τη αποθήκη Μονοπωλείου του άλατος και παρά το παραλιακόν φρουριακόν τείχος».(22) Και τα τρία προτείνεται να κατασκευαστούν στο χώρο της παραλίας, που ήταν η βιτρίνα της πόλης και κινιόταν πολύς κόσμος. Παλιότερα υπήρχαν αποχωρητήρια αλλά ήταν πρωτόγονα και αμαύρωναν την εικόνα της πόλης ως σοβαρού διαμετακομιστικού κέντρου.

Επειδή όμως, παρά την απόφαση, το θέμα καθυστερούσε, το δημοτικό συμβούλιο Πρέβεζας επανέρχεται το 1920, «καθόσον η επί πλέον διατήρησις των υπάρχόντων, εκτός του ότι αποτελεί θέαμα ανδές από πάσης απόψεως, και με αναχρονισμόν τέλειον, θίγοντα την αξιοπρέπειαν της τε δημοτικής αρχής και συμπάσης της πόλεως, συγχρόνως όμως αποτελεί και κίνδυνον σοβαρόν της δημοσίας υγείας, γνωστού όντος ότι πολλοί πολίται και μέρος του κινητού της πόλεως πληθυσμού, τόσο δια το ανεπαρκές τούτων όσον και δια το απρόσπιον αυτών, κατά τας τρικυμώδεις ίδια ημέρας, όποτε τα κύματα εισερχόμενα περιλούζουν αυτά και τους εν αυτοίς, αναγκάζονται να τρέπονται ανά την πόλιν προς ανεύρεσιν μέρους προς εκπλήρωσιν της φυσικής των ανάγκης».(23)

Τα αποχωρητήρια ως τότε ήταν στην παραλία, πάνω από τη θάλασσα, γεγονός που δημιουργούσε πολλά προβλήματα, όπως χαρακτηριστικά περιγράφονται στο πρακτικό. Το δημοτικό συμβούλιο στην ίδια συνεδρίαση, επειδή καθυστερούσε η κατασκευή των τριών αποχωρητηρίων αποφάσισε να κατασκευάσει αποχωρητήριο στην αυλή της Θεοφανείου Σχολής.(24)

3. Κοινωνική μέριμνα

Το δημοτικό συμβούλιο συχνά ενισχύει απόρους συμπολίτες με χρηματικά (25) ποσά, αλλά και επιτρέπει σε άλλους να εγκαταστήσουν παραπήγματα (26) στον παρατάφριο χώρο της συνοικίας Τσαβαλοχώρι. Το τελευταίο μας ενδιαφέρει πολύ, αφού τα δημοτικά συμβούλια με τις αποφάσεις τους συνέβαλαν στην οργάνωση του περιφερειακού χώρου της πόλης και την οικιστική του συγκρότηση.

Αθήναι 1980, σ.32 και 150.

(22) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 28 (21.9.1916)

(23) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 5 (12.3.1920)

(24) ό.π.

(25) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, Δ' (27.1.1915), Ε' (27.1.1915)

(26) Το δημοτικό συμβούλιο «εγκρίνει όπως ο Δήμος παραχωρήσει εις έκαστον ανάλογον έκτασιν παρά την τάφρον, οδός Αντιπάνων, επί τω σκοπώ ν' ανεγείρωσιν επ' αυτής αχυροκαλύβην». Βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 94 (21.6.1930). Δανείζομαι απόσπασμα πέρα από τη χρονική περίοδο που όρισα για την έρευνα. Αυτό δε σημαίνει ότι δεν είχαμε ανάλογη συμπεριφορά και στα προηγούμενα χρόνια. Δεν υπάρχει μόνο αναφορά στα πρακτικά των δημοτικών συμβουλίων.

4. Τρέχουσες δραστηριότητες

Σ' αυτές συμπεριλαμβάνονται η έγκριση προϋπολογισμών του δήμου,(27) η ενοικίαση διαφόρων καταστημάτων του δήμου,(28) η ενοικίαση των φόρων (29) που έπρεπε να εισπράξει ο δήμος από τα εισαγόμενα στην πόλη προϊόντα, ενοικίαση βοσκοτόπων,(30) ενίσχυση σχολείων,(31) ενίσχυση ναών,(32) ενίσχυση πολιτιστικών σωματείων της πόλης.(33)

Στις δραστηριότητες αυτές κατατάσσουμε και τη φροντίδα για το ρολόι της πόλης. Μέσα από τα πρακτικά μαθαίνουμε την ύπαρξη στην Πρέβεζα μιας όχι και τόσο συνηθισμένης επαγγελματικής απασχόλησης, του "κορδιστού",(34) όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται. Το δημοτικό συμβούλιο θεωρεί σημαντική υπηρεσία προς τους συμπολίτες τη λειτουργία του ρολογιού και γι' αυτό φροντίζει και εγγράφει πίστωση «προς μισθοδοσίαν του επιμελουμένου το κούρδισμα του δημοτικού ωρολογίου της πόλεως, ως επίσης και δια την συντήρησιν τούτου και λαβόν υπόψιν ότι η λειτουργία τούτου είναι απολύτως αναγκαία δια τους κατοίκους της πόλεως».(35)

Γίνεται ανηληπιό, και μετά τα προηγηθέντα, ότι η αξιοποίηση των πρακτικών των δημοτικών συμβουλίων για τη μελέτη της πόλης είναι απαραίτητη και η φροντίδα για την ένταξή τους στο αρχειακό υλικό ενός ιστορικού αρχείου επιβάλλεται.

(27) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, Γ' (16.1.1915)

(28) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, Θ' (9.2.1915), 11 (28.2.1915)

(29) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 16 (4.5.1915), 4 (5.2.1921)

(30) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 27 (15.9.1916). Ενοικίαση γινόταν και του πορθμείου Αγίου Σπυρίδωνος-Μαργαράνας. Βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 3 (6.2.1920).

(31) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 29 (28.9.1916). Από τέτοιες ενέργειες μαθαίνουμε ότι το 1917 υπάρχουν στην Πρέβεζα οθωμανικά σχολεία, τα οποία ζητούν κι αυτά οικονομική ενίσχυση από το δημοτικό συμβούλιο, για να αντιμετωπίσουν την οικονομική δυσπραγία. Βλ. Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 10 (16.5.1917).

(32) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 37 (30.10.1915)

(33) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 12 (25.6.1920). Με το πρακτικό αυτό αποδέχεται «αίτησιν του αρτισυστάτου συλλόγου Φιλαρμονικής ο Ορφεύς (...)». Βλ. ό.π.

(34) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 29 (28.9.1916)

(35) Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας, 26(4.8.1915)